

Školní pedagogika

Mgr. Zdeněk Hromádka, Ph.D.
13549@mail.muni.cz

Žák: subjekt edukace

- Dítě (či adolescent) je svými vlastnostmi a vývojem předmětem zájmu několika vědeckých disciplín:
  - *Vývojová psychologie*
  - *Pedagogická psychologie*
  - *Sociologie dětství a rodiny*
- Jaké determinanty žáků jsou nejdůležitější?
  - kognitivní (poznávací): zejména inteligenční charakteristiky
  - sociokulturní a socioekonomické poměry v rodinách dětí

Jak se buduje poznání

- Bachelard: Neznalost je jistou formou poznání
- Prekoncepty

Žák: intelligence

- intelligence:
  - „účelná adaptace člověka v kontextu reálného světa“ (Sterneberg)
  - „schopnost člověka názorně nebo abstraktně myslet v řečových, numerických, časoprostorových aj. vztazích a nalézt řešení problému...“
  - „to, co mohou měřit inteligenční testy“
- druhy intelligence:
  - intelligence obecná
  - intelligence ve speciálních oblastech (verbální, emoční - sociální, logicko-matematická, vizuálně-prostorová, hudební, kinestetická aj.); příklad nedostatku emoční intelligence
  - intelligence praktická
- Je intelligence vrozená? Dá se zdokonalovat školním vzděláváním?

Žák: intelligence

- Inteligenční test: Alfred Binet (1857 - 1911); schopnost logického uvažování
- Inteligenční kvocient: „číselný údaj vyjadřující úroveň intelektových schopností vzhledem k věku

$IQ = (\text{mentální věk}) / \text{chronologický věk} \cdot 100$

$IQ < 100$; jedinec má nižší inteligenci

$IQ > 100$; jedinec má vyšší inteligenci

pásmo průměrných hodnot se pohybuje v intervalu 100 ± 10

- pojmy jako debilita, imbecilita a idiocie se dnes již nepoužívají
- dnes je pojem intelligence posouván ke komplexní veličině „obecná mentální kapacita“ (tedy vybavenost člověka nejen pro abstraktní myšlení, ale i pro kreativní výkony nejrůznějšího typu a schopnosti účelně se adaptovat na prostředí)

Žák: intelligence

- Společnost s diferencuje sociálně a tím se zřejmě více diferencují i „učební předpoklady“ žáků z různých sociálních vrstev (intelligence je jednou z důležitých determinant „učebních předpokladů“, která významně koreluje s parametry rodinného prostředí)
- Teorie deficitu (Prof. A. Jensen) versus Fontana
  - velká část inteligenčních schopností je vrozená (82% ze skóre je určeno geneticky)
  - existují inteligenční rozdíly mezi etniky, sociálními skupinami či pohlavím?
- kulturní a jazyková deprivace: koncepce, která vysvětluje vzdělávací neúspěšnost žáků z některých skupin populace tím, že tyto děti trpí ve svých rodinách kulturní deprivací, která je brzdou pro jejich školním vzdělávání

Žák: intelligence

- Teorie deficitu byla kritizována také Ginsburgem a sociolingvisty (Labov a jiní):
  - nižší výsledky testů nemusí být odrazem intelligence, ale rozdílných podmínek kognitivní socializace - děti z nižších sociálních vrstev jsou v nevýhodě při zacházení s formálními testy a s formálními procedurami vůbec
  - odlišnosti v testech mezi dětmi nelze vysvětlit „primitivností“ jazyka ale tím, že jazykový kód je odlišný než jazykový kód formálních testů

Prostředí

- Výzkumy ukazují, že pro výsledky školního vzdělávání (prospěch žáků) je vzdělání rodičů (především matky) významnějším faktorem než ekonomický status rodiny
- Bernsteinova (Basil Bernstein; Londýnská univerzita) teorie determinovanosti vzdělávání
  - Jádrem Bernsteinovy teorie je názor, že vzdělávací úspěšnost žáka závisí na tom, v kterém sociokulturním prostředí rodiny vyrůstal a který jazykový kód si tam osvojil
  - kód rozvinutý (elaborated code; také „komplikovaný“, „propracovaný“, „vybavený“): middle class
  - kód omezený (restricted code): lower class
- Rozdíl v užívání jazykových kódů má dalekosáhlé edukační důsledky - je jednou z příčin horšího prospěchu edukantů z nižší třídy než ze střední třídy

Prostředí

- Je prokázáno, že nedokonalost v užívání jazyka je velmi důležitým brzdícím faktorem školní edukace a že užívání jen omezeného jazykového kódu je kumulativním deficitem (tj. zábranou, která vytváří začarovaný kruh potíží zvětšujících se v průběhu školních let (Lawton 1968))
- Příklad Bernsteinova výzkumu: Průcha 127
- Prokázání existence 2 skupin o dvou odlišných jazykových kódech (mezi skupinami ovšem není nepřekonatelná hranice)
- Jestliže žák nepoužívá rozvinutý kód, neznamená to, že si jej není schopen za určitých okolností osvojit, nýbrž znamená to, že se v průběhu své kognitivní socializace v rodině s rozvinutým kódem nesešel

Prostředí

- W.P. Robinson zjistil, že jazykové rozdíly dětí pocházejících z různých sociálních skupin vznikají již v předškolním věku
- výzkum matek s dětmi (Hess; Shipman 1965) : ukázalo se, že matky nižších sociálních vrstev užívají více imperativy než objasňování
- Kritika Bernsteinovy teorie:
  - Labov (1972): žáci v rámci školního jazyka působí zaostale, ale v kontextu vlastního životního prostředí vykazují vyspělou jazykovou komunikaci; “rozvinutý jazyk” je často verbositou - výmluvností doprovázenou informační vágností

Kognitivní determinanty

- Bloomova teorie:
  - Neexistují „dobří“ a „špatní“ žáci, ale pouze žáci, kteří se učí rychleji a žáci, kteří se učí pomaleji
  - Všichni žáci mohou dosáhnou dobrých studijních výsledků, pokud k tomu budou mít vhodné podmínky
  - Problém je, že učitelé často předpokládají, že žáci vstupují do vyučovacího procesu vybaveni jistými znalostmi, aniž by si to ověřili (např. pokud žák nemá osvojenou schopnost porozumět čtenému textu, bude mít zřejmě problémy v dalším vzdělávání a to i v jiných než jazykových předmětech)

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami

- Nadaní žáci
  - Axcelerace? Rozšíření učiva? Demokratické odmítání elitářství?